

היעד הערכי של משרד החינוך, מחלקות החינוך של הרשויות המקומיות, מנהלי בתי ספר ומורים הוא התמודדות ועצירת הנגע כדי לא "לייצר" בוגר לאומן, גזען, פנאטי וחד-מימדי.

בזמן שהגזענות נגד הערבים והעובדים הזרים משתוללת במרחב הציבורי תמיד נשמע טוב להצהיר ש"החינוך הערכי נמצא בראש סולם העדיפויות שלנו". לדבר על ערכים להזכיר שמערכת החינוך מטפלת או אמורה לטפל גם בערכי הנוער הוא סימפטום לכך שהדבר לוקה בחסר. כאשר אנשי משרד החינוך, מפקחים ומנהלי בתי ספר מצהירים שהחינוך הערכי הוא בראש מעיינם, תמיד קיים חשש שמדובר בהלבנת התופעה.

כיצד ניתן למדוד הצלחה או כשלון של תכנית ערכית? אין לנו סרגל מדידה למאגר הערכים שהולכים ונבנים במבנה התודעה של התלמידים. כל מה שניתן לעשות הוא להעריך מעשים, לשמוע עמדות, להתבונן בהתנהגויות וביחסים של הנוער ביחס לזולת, לחלש, לנזקק... לראות את מידת הרגישות המוסרית שלו. בחינוך קוראים לזה "ביצועי הבנה". שהרי המבחן בערכים איננו סימון התשובה הנכונה על גבי דף שאלות. מבחן בערכים הוא לא לזכור הגדרות או לשלוף תשובה של ריצוי השומעים (ידע ריטואלי). המבחן האמיתי הוא מבחן פרקטי: באיזו מידה בוגרי י"ב כיתות לימוד וחינוך במדינת ישראל נוקטים עמדות, לוקחים אחריות, מגיבים ויוזמים כתוצאה של פעולה מחנכת כללית של בית הספר.

אלא שבתי ספר המפעילים תכניות לטיפוח ערכים מסגלים או מאמצים תכניות הסובלות משני כשלים עיקריים: (1) התכניות מתייחסות לערכים כאל חפצים שעל התלמיד להדביק ולהפנים לתוכם ו(2) התכניות מנותקות מהמציאות החברתית המורכבת, רווית גזענות, שחיתות, לאומנות, אלימות ושנאה. כך נוצרת אשליה של עשייה ערכית על הנייר, בועה מלאכותית ואיים חסרי משמעות אישית וחברתית. בתי הספר נמנעים מלהתמודד עם סוגיות שבמחלוקת כי "בית הספר לא צריך לעסוק בפוליטיקה".

מדי פעם ופעם מנהלים אמיצים (כגון, רם כהן או זאב דגני) שוברים שתיקה ומאתגרים את הנרמול ואת האדישות של הקיים. מתי יגיע הזמן שבתי ספר יהפכו למוסדות של אי-נחת ושל תסיסה אינטלקטואלית? מתי החינוך לערכים ילבש צורה של התמודדות עם הערכים ולא של

הטלה והחדרת הטוב ללא הועיל? מתי בתי ספר יצרו מעורבות אורגנית אמיתית בתוך הקהילות  
בהן פועלים? היעד הוא עצירה נגע הגזענות והפנטיזם בחברה שלנו.

24 ביולי 2018

ד"ר גדי ראונר – עוסק בהכשרת מורים באוניברסיטת תל אביב ובאוניברסיטה הפתוחה

---